

بررسی مصرف مواد محرک، الکل و داروهای روان گردان در نوجوانان و جوانان دانشجوی و غیر دانشجوی ۱۵-۳۵ ساله

دکتر مصطفی حمدیه^۱

مقدمه

یکی از مسائل و معضلات مهم که در چند سال اخیر به صورت جدی در جامعه ی ایران، بین نوجوانان و جوانان اعم از دانشجو و غیردانشجو بروز نموده است، موضوع مصرف مواد محرک، الکل و داروهای روان گردان است. از یک طرف به علت عدم انجام پژوهش‌های همه‌گیرشناسی در مورد این پدیده ی مشکل ساز، آمار دقیقی از شیوع مصرف این مواد در کشور وجود ندارد و از طرف دیگر، به علت عدم همکاری صادقانه، افراد جامعه از دادن اطلاعات پیرامون مصرف مواد در خود و خانواده و اطرافیان مشکلات زیادی در سر راه پژوهش در این زمینه وجود دارد که طراحی و اجرای این‌گونه مطالعات را با پیچیدگی و مشکلات خاصی روبه رو می‌کند. با این همه، لزوم بررسی علمی و حتی الامکان دقیق وضعیت فعلی مصرف مواد در سطح کشور جهت تدوین برنامه‌های پیشگیرانه توسط دست اندرکاران بهداشت روانی جامعه، انجام این مطالعه را ضروری می‌سازد.

از آن جا که تا چندی پیش در کشور ما الگوی سوء مصرف مواد عمدتاً شامل مواد مخدر بوده. تحقیقات و به تبع آن اقدامات صورت گرفته نیز در این جهت بوده است. بنابراین مطالعات داخلی که بتوان از آن به عنوان پیشینه یادکرد وجود ندارد و این خود لزوم انجام سریع‌تر مطالعات مشابه در دیگر شهرها را روشن می‌سازد. از آن جا که الکل می‌تواند دامنه ی عمر را ۱۰ تا ۱۵ سال کاهش دهد (کاپلان و سادوک، ۲۰۰۷) و نیز مصرف این ماده با ۲۲۰۰۰ مرگ در سال و ۲ میلیون آسیب‌رسانی به خود و دیگران (درسال) مرتبط است (منبع بالا)، لذا لزوم بررسی میزان شیوع آن در بین جوانان ضروری است.

بر طبق تحقیقات انستیتو ملی تحقیقات سوء مصرف مواد و دارو در آمریکا ۲۲/۵ میلیون فرد بالای ۱۲ سال (حدود ۴۰٪ جمعیت آمریکا) از سوء مصرف یکی از مواد رنج می‌برند. ۱۵ میلیون از این‌ها وابستگی به سوء مصرف الکل دارند (کاپلان و سادوک، ۲۰۰۷). تحقیقات نشان می‌دهد که ۱/۶ میلیون نفر، کوکائین و ۱/۴ میلیون نفر داروهای روان گردان را مورد سوء استفاده (مصرف) قرار می‌دهند و بنابراین لزوم تحقیق هرچه فراگیرتر مصرف الکل و مواد محرک (مانند کوکائین و حشیش) و سوء مصرف داروهای روان گردان در کشور ما روشن به نظر می‌رسد.

در یک پژوهش همه‌گیرشناسی، در مورد شیوع مصرف مواد در دانش‌آموزان دبیرستانی و دانشجویان شهر رشت، نجفی و همکاران در سال ۱۳۸۳، دریافتند که مصرف سیگار و الکل در بین دانش‌آموزان و دانشجویان شهر رشت شایع است و شیوع آن در پسران بیشتر از دختران است. در این پژوهش که بر روی ۱۴۷۴ دانش‌آموز دبیرستان‌های رشت و دانشجویان دانشگاه گیلان انجام گرفته است، فراخوان مصرف سیگار ۱۸/۴٪، الکل ۱۲/۶٪، حشیش ۱/۳٪ و اکستازی ۰/۷٪ گزارش شده است. در یک پژوهش در ohio آمریکا که به وسیله چی چوون ونگ و همکاران انجام گرفته است، در بین ۲۴۹ نوجوان و جوان (دبیرستانی و دانشجو)، مصرف کننده ی مواد محرک ۸۹/۶٪، ماری جوانا ۸۰/۳٪، کوکائین ۷۶/۳٪ بوده است.

پژوهش‌ها نشان می‌دهد نوجوانانی که پیش از ۱۵ سالگی مصرف مشروبات الکلی و مواد مخدر را آغاز کرده‌اند، در مقایسه با کسانی که این تجربه ی خود را بعد از ۱۹ سالگی دارند، دو برابر بیشتر در معرض خطر مصرف مواد مخدر و مشکلات ناشی از آن هستند (کاتالانووا و کینز، ۱۹۹۶).

۱. دکترای اعصاب و روان، عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

شیوع مصرف الکل و مواد مخدر ۷ تا ۱۰ برابر در افراد سیگاری بیشتر از غیرسیگاری‌ها است. کاندل و یاماگوچی (۱۹۹۳) ادعا می‌کنند که استفاده از تنباکو منجر به افزایش خطر مصرف مواد غیرمجاز در سنین بالاتر می‌شود و ترابی، بای و مجدتباری (۱۹۹۴) نشان دادند که سیگاری‌های قهار بیشتر احتمال دارد الکل مصرف کنند و استفاده از مواد غیرمجاز در آن‌ها ۱۰ تا ۳۰ برابر بیشتر نسبت به افراد غیرسیگاری است. آمارها نشانگر این است که میزان مصرف مواد در جوامع مختلف، به ویژه در میان نوجوانان و جوانان، در دهه‌های اخیر افزایش چشمگیری داشته است (ملچیار و چستانک، ۲۰۰۷).

اعتیاد به مواد، طیف وسیعی از مواد از قبیل مواد مخدر، مواد روان‌گردان و مواد توهم‌زا را در برمی‌گیرد که در آخرین آماري که سازمان ملل اعلام کرده است، ۱۸۵ میلیون نفر از جمعیت جهان به مصرف مواد مخدر طبیعی (مانند تریاک، هروئین و...) ادامه می‌دهند. ۴۰ میلیون نفر به مصرف داروهای روان‌گردان اقدام می‌کنند و ۸ میلیون نفر به مصرف قرص‌های اکس می‌پردازند (گرچی، بکرانی، ۱۳۸۵).

پژوهش اسلاتسکی (۲۰۰۵) نشان داد که ۱۸ درصد از دانشجویان دانشگاه‌های آمریکا و ۱۵ درصد از افراد غیردانشجو دچار مصرف الکل هستند.

طبق گزارش سالانه ی زمینه‌یابی دانشجویان آمریکا (جانستون و همکاران، ۲۰۰۰) ۸۲/۴ درصد دانشجویان مصرف الکل، ۴۳/۶ درصد مصرف سیگار، ۳۱/۶ درصد مصرف ماری‌جوانا و ۱/۶ درصد مصرف کوکابین را در یک سال تجربه کردند. براساس گزارش مؤسسه ی ملی سوء مصرف مواد آمریکا (۲۰۰۲) مصرف اکستازی در بین دانشجویان آمریکا از ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۱ بیش از ۱۰ برابر و دسترسی به اکستازی در همین سال‌ها بیش از ۵ برابر رشد داشته است.

هال و همکاران (۲۰۰۵) در بررسی مصرف داروهای محرک در دانشگاه میدوسترن دریافتند که ۱۷ درصد از ۱۷۹ مرد و ۱۱ درصد از ۲۰۲ زن دانشجوی، مصرف مواد غیرمجاز و داروهای محرک را گزارش کرده‌اند. ۴۴ درصد دانشجویان ابراز کردند که دانشجویان دیگر را می‌شناسد که از مواد محرک استفاده می‌کنند.

کار (۲۰۰۰) عنوان می‌کند در تحقیق وسیعی که در انگلستان و آمریکا انجام گرفته معلوم شده که در افراد بالای ۱۹ سال تقریباً ۹۰ درصد نوجوانان الکل خورده‌اند. ۶۰ درصد سیگار کشیده‌اند و ۵۰ درصدشان نیز حشیش مصرف کرده‌اند. در تحقیقاتی که در بین دانشجویان دانشگاه‌های انگلیس انجام شده، نشان می‌دهد حدود ۶۰ درصد دانشجویان مواد مخدر را تجربه کرده‌اند و مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان پزشکی در نیمه ۱۹۹۰ در برابر نیمه ی دهه ۱۹۸۰ می‌باشد و مصرف حشیش از ۱۳ تا ۲۸٪ افزایش داشته است (بودی و همکاران ۱۹۹۶).

براساس آمارهای ملی کشور فرانسه تقریباً ۳۵٪ جوانان ۱۶-۱۸ ساله ی فرانسوی روزانه سیگار می‌کشند و در حدود ۲۰٪ به طور منظم ماری‌جوانا مصرف می‌کنند (وهور و همکاران، ۲۰۰۷). براساس گزارش پیمایش اعتیاد یوکان (Yas) (۲۰۰۵) ۷۹ درصد افراد بالای ۱۵ سال ایالات یوکان کانادا مصرف الکل، ۲۸ درصد مصرف سیگار، ۲۱ درصد مصرف حشیش، ۳ درصد مصرف کوکابین، یک درصد مصرف اکستازی و یک درصد نیز مصرف داروهای توهم‌زا را گزارش کرده‌اند. (رحمتی، طارمیان و سهرابی، ۱۳۸۵).

بررسی‌های انجام شده توسط ریمیزا و مرشش (۲۰۰۵) مطرح می‌کنند که الکل و ماری‌جوانا رایج‌ترین دارویی است که در دانشگاه مورد سوء مصرف قرار می‌گیرد. بومن (۲۰۰۵) مصرف مواد را در ۲۹ درصد دانشجویان گزارش کرده است. وی در این بررسی به مقایسه ی دانشجویان سیاه‌پوست و سفیدپوست پرداخت که براین اساس ۱۶ درصد دانشجویان سیاه‌پوست و ۳۷ درصد دانشجویان سفیدپوست مواد مصرف می‌کنند.

روش

جامعه ی آماری این پژوهش جوانان و نوجوانان ۱۵ تا ۳۵ ساله ی شهر تهران است که روش نمونه‌گیری آن به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از ۲۲ منطقه ی شهر تهران انجام گرفت و نمونه ی تحقیق معادل ۸۰۶۶ محاسبه شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه‌های مربوط به دموگرافیک و افسردگی ۱۳ سوالی (بک) و پرسش‌نامه محقق ساخته، جهت شناسایی میزان شیوع مصرف الکل و مواد مخدر داروهای روان‌گردان استفاده شد. در ادامه جهت تجزیه و تحلیل آماری از روش‌های توصیفی و آزمون‌های ۲ و شفه و تحلیل واریانس دو راهه استفاده شد.

یافته‌ها

به منظور بررسی شیوع مواد محرک، الکل، داروهای روان‌گردان از آزمون خی و آزمون شفه استفاده شد. نتایج به دست آمده تفاوت معناداری را بین دانشجویان و غیردانشجویان در مصرف سیگار و الکل نشان داد و داروهای محرک و روان‌گردان این گروه با هم تفاوت معناداری را نشان نداد.

جدول ۱: توزیع فراوانی آزمودنی‌ها برحسب درصد استفاده از سیگار

درصد	جمع	درصد	بله	درصد	نه	
۱۰۰	۱۳۹۸	۱۸/۵	۲۸۵	۸۱/۵	۱۱۴۰	دانشجویان
۱۰۰	۶۷۲۳	۲۰/۱	۱۳۵۲	۷۹/۹	۵۳۷۱	غیردانشجویان
۸۰/۲	۸۱۲۱	۱۹/۸	۱۶۱۰	۱۰۰	۶۵۱۱	جمع

جدول بالا نشان می‌دهد که مصرف سیگار در دانشجویان ۲۰/۱ درصد و در غیردانشجویان ۲۰/۱ درصد می‌باشد.

جدول ۲: آزمون خی برای مقایسه معنادار بودن مصرف سیگار دو گروه دانشجویان و غیردانشجویان

Asymp.sig	df		
۰/۱۵۸	۱	۱/۹۹۵ *	آزمون خی ۲

۰/۰۵

جدول بالا نشان می‌دهد که مصرف سیگار در بین دو گروه تفاوت معنادار را در حد ۰/۰۵ دارد.

جدول ۳: آزمون خی برای مقایسه معنادار بودن مصرف مواد دو گروه دانشجویان و غیردانشجویان

df	Value		
۱	۱۹/۰۸۰		آزمون خی ۲

= ۰/۰۱

جدول بالا نشان می‌دهد که مصرف مواد در دو گروه دانشجویان و غیردانشجویان معنادار می‌باشد.

جدول ۴: آزمون خی دو برای مقایسه میانگین دانشجویان و غیردانشجویان در وابستگی به الکل

Asymp.sig 2-s/d-d	df	Value	
۰/۰۱۶	۱	*۵/۸۳۵	آزمون خی دو

میزان ۰/۰۱۵ = معنادار در جدول بالا نشان می‌دهد که مصرف وابستگی به الکل در غیردانشجویان بیشتر و تفاوت معنادار است.

جدول ۵: جدول ۴: آزمون خی دو برای مقایسه میانگین دانشجویان و غیردانشجویان در مصرف داروهای محرک

P	df	Value	
۰/۲۴۳		۱/۳۶۰ *	آزمون خی دو

جدول بالا نشان می‌دهد که مصرف داروهای محرک در بین دو گروه معنادار نمی‌باشد.

بحث و تفسیر

مصرف مواد، الکل و داروهای روان گردان یکی از معضلات مهم سال‌های اخیر است که در جامعه ی جوان و نوجوانان ما شیوع پیدا کرده است و بررسی در این زمینه نشان می‌دهد که جهت کاهش مصرف این مواد باید اقدام اساسی انجام گیرد. نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که : مصرف سیگار در دانشجویان ۱۸/۵ درصد و در بین غیردانشجویان ۲۰/۱ درصد می‌باشد. آزمون خی نشان می‌دهد که مصرف سیگار در بین دو گروه تفاوت معنادار دارد. مصرف سیگار در دانشجویان با غیردانشجویان تفاوت معنادار دارد. آزمون خی دو نشان می‌دهد که مصرف الکل در بین دو گروه تفاوت معنادار است و غیردانشجویان مصرف بیشتری را دارا هستند.

دانشجویان در مقایسه با غیردانشجویان در زمینه ی مصرف داروهای محرک تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهند و در زمینه ی ارتباط با افسردگی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وجود افسردگی با مصرف سیگار و الکل ارتباط معناداری را دارد و روابط متشنج خانواده، ارتباط معناداری را با شیوع مصرف بالا دارد.